

**การเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายของประเทศไทยต่อ
การเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวาแห่งความตกลง Lisbon
ว่าด้วยเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์
Legal Readiness of Thailand for Accession to the Geneva
Act of the Lisbon Agreement on Appellations
of Origin and Geographical Indications**

ตะวัน เดชภีรตมมงคล¹

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 9/9 หมู่ 9 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

เมลติดต่อ: tawan.pit@gmail.com

Tawan Detpiratmongkol

Sukhothai Thammathirat Open University, 9/9, Moo9, Bangphut Sub District, Pakkret, Nonthaburi, 11120

E-mail: tawan.pit@gmail.com

จาทูรนต์ บุญยธนะ²

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 9/9 หมู่ 9 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

เมลติดต่อ: reo_q@hotmail.com

Chaturon Bunyathana

Sukhothai Thammathirat Open University, 9/9, Moo9, Bangphut Sub District, Pakkret, Nonthaburi, 11120

E-mail: reo_q@hotmail.com

Received: December 9, 2022; Revised: April 16, 2023; Accepted: May 9, 2023

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (Assistant Professor, Sukhothai Thammathirat Open University).

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (Assistant Professor, Sukhothai Thammathirat Open University).

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ (1) ศึกษาพัฒนาการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา (2) ศึกษาระบบจดทะเบียนระหว่างประเทศในเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงลิสบอน กรรมสารเจนีวา ระเบียบประชาคมยุโรป และการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า กับระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายไทย (3) วิเคราะห์ระบบจดทะเบียนระหว่างประเทศในเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงลิสบอน กรรมสารเจนีวา ระเบียบประชาคมยุโรป เปรียบเทียบกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า และระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายไทย (4) เสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายต่อการเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวาที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการวิจัยพบว่า ความตกลงทริปส์ที่ประเทศไทยเป็นภาคีไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจดทะเบียนระหว่างประเทศแต่ก็ได้เปิดโอกาสในการใช้ระบบนี้ ขณะที่สหภาพยุโรปได้ตราระเบียบขึ้นใช้เป็นการเฉพาะสอดคล้องกับกรรมสารเจนีวาและความตกลงลิสบอน โดยให้ความคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันเป็นการยกระดับความคุ้มครองสินค้าให้มีมาตรฐานในระดับที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม สำหรับประเทศไทยภายใต้กฎหมายฉบับปัจจุบัน ซึ่งได้แบ่งระดับความคุ้มครองออกเป็น 2 ระดับ ตามความตกลงทริปส์ การเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา จึงควรเพิ่มเติมนิยามเครื่องหมายแหล่งกำเนิด เพิ่มเติมบทบัญญัติเพื่อให้อธิบดีมีอำนาจออกอนุบัญญัติเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การจดทะเบียนระหว่างประเทศ แก่ในระบบความคุ้มครองให้เป็นมาตรฐานเดียวกับกรรมสารเจนีวา โดยสิ่งที่ได้รับความคุ้มครองแล้วจะไม่ตกเป็นชื่อสามัญ และเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าธรรมเนียม การปฏิเสธความคุ้มครอง การเพิกถอน และการยกเลิกความคุ้มครองให้สอดคล้องกับกรรมสารเจนีวา

คำสำคัญ: กรรมสารเจนีวา ความตกลงลิสบอน สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เครื่องหมายแหล่งกำเนิด

Abstract

The purpose of this research were to (1) study development, concepts and theories of an accession to the Geneva Act, (2) study international registration of appellations of origin and geographical indications under the Lisbon Agreement, Geneva Act, Regulations (EU) and protection of geographical indications under the TRIPs Agreement with registration system of Thai geographical indications, (3) analyze an international registration of appellations of origin and geographical indications under Lisbon Agreement, Geneva Act, Regulations (EU) and compare the protection of geographical indications under TRIPs Agreement with registration system of Thai geographical indications, (4) propose the appropriate guideline in the context of Thailand for legal readiness for Accession to the Geneva Act. This research is qualitative research conducted based on the documentary research and in-depth interviews.

The research reveals that the TRIPs Agreement to which Thailand becomes a State Party does not include any provision relating to international registration, but such registration is not prohibited while The European Union has enacted regulations in line with the Geneva Act and Lisbon Agreement for particular application within their jurisdiction. The European Union enacted regulations to protect appellations of origin and geographical indications under the Geneva Act and Lisbon Agreement to increase their product protections to reach a similar standard at the special level. However, Thailand, under its current law, classifies legal protection to products into two levels in accordance with the requirements in the TRIPs Agreement. For the purpose of accession to this Geneva Act, a definition “appellation of origin” should be added along the line of the said Act and, in addition, there should be a new provision empowering the Director-General to issue subordinate legislation prescribing rules on international registration. Further, the protection system should be streamlined to achieve the standards set forth in the Geneva Act. To these ends, it must be specified in the law that the registered appellations of origin and geographical indications cannot be considered to have become generic. Also, there must be new provisions on collection of fees as well as refusal, invalidation and cancellation of the protection, in agreement with the Geneva Act.

KeyWords: Geneva Act, Lisbon Agreement, Geographical Indications, Appellations of Origin

1. บทนำ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) และเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (Appellations of Origin) เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่มีความมุ่งหมายหลักเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ชื่อสินค้าที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นจำเพาะพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์หนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นของสินค้านั้น โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจอาศัยเพียงปัจจัยทางธรรมชาติของแหล่งภูมิศาสตร์เพื่อได้รับความคุ้มครอง ขณะที่เครื่องหมายแหล่งกำเนิดมีความเคร่งครัดถึงขอบเขตพื้นที่แหล่งกำเนิดและวัตถุดิบในการผลิตโดยอาจคำนึงถึงปัจจัยทางธรรมชาติของแหล่งกำเนิดและปัจจัยจากมนุษย์ผสมผสานร่วมกัน เช่น การใช้ภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดมาใช้ในการผลิต การถนอมอาหาร เป็นต้น

สำหรับประเทศไทย สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญทางเศรษฐกิจชิ้นหนึ่งที่รัฐบาลให้การส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งของตนโดยสนับสนุนให้เกิดการคุ้มครองผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นบางประเภทในลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เพื่อสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ของคนในชุมชนอย่างยั่งยืน และเพื่อก่อให้เกิดการกระจายสินค้าสู่ตลาดให้เป็นที่รู้จักแก่ผู้บริโภคในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ดังเห็นได้จากสถิติมูลค่าเพิ่มของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยที่จัดทำโดยกลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อปี พ.ศ. 2560 พบว่า³ ประมาณการมูลค่ากลุ่มสินค้าเกษตรมีระดับราคาเพิ่มขึ้นร้อยละ 44.09 กลุ่มสินค้าเกษตรแปรรูปมีระดับราคาเพิ่มขึ้นร้อยละ 23.86 และสินค้าหัตถกรรมมีระดับราคาเพิ่มขึ้นร้อยละ 54.12 สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานการ “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่รากเหง้าทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย รวมทั้งความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศในด้านอื่น ๆ นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่⁴ ประกอบกับในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยประสบความสำเร็จในการนำสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยจำนวน 4 รายการไปขอรับความคุ้มครองยังสหภาพยุโรปและได้รับการคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

³ ปัจจุบันเอกสารเผยแพร่เกี่ยวกับสถิติการเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณการมูลค่าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว เป็นข้อมูลสถิติประจำปี พ.ศ. 2560 เท่านั้น; และกลุ่มสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, *ทิศทางสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย 2560: รายงานการสำรวจผู้ประกอบการสินค้า GI ทั่วประเทศ* (กรุงเทพฯ: กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2560), 20.

⁴ สรุปลงความโดยย่อจาก ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580).

ในสหภาพยุโรปจนถึงปัจจุบัน ได้แก่⁵ ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ กาแฟดอยตุง กาแฟดอยช้าง และข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ตามลำดับ จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกลไกสำคัญที่รัฐบาลสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืนอีกทางหนึ่ง

ทิศทางการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยดูเหมือนจะเกิดความอึดตัวทั้งในทางวิชาการและในทางปฏิบัติ กระทั่งสมาชิกแห่งความตกลงลิสบอนว่าด้วยการคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและการจดทะเบียนระหว่างประเทศ (Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration) ได้เสนอให้มีการตรากรรมสารเจนีวาแห่งความตกลงลิสบอนว่าด้วยเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (The Geneva Act of the Lisbon Agreement on Appellations of Origin and Geographical Indications) ขึ้นมา เพื่อยกระดับระบบการจดทะเบียนระหว่างประเทศที่มีอยู่เดิมตามความตกลงลิสบอนที่จำกัดขอบเขตเฉพาะเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (Appellations of Origin) เพียงประเภทเดียวเท่านั้น ประกอบกับเป็นระดับความคุ้มครองที่ต้องอาศัยความเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งกำเนิดอย่างเคร่งครัด (Strong Link) จึงมีการขยายความคุ้มครองให้ครอบคลุมไปถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) ด้วย เพื่อให้การคุ้มครองในระดับประเทศหรือในระดับภูมิภาคที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้ได้ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การขยายความคุ้มครองดังกล่าวอาจลดความกังวลต่อความเข้มงวดของระบบความคุ้มครองแบบเดิม ทำให้มีโอกาสที่ประเทศอื่น ๆ จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกในความตกลงลิสบอนและกรรมสารเจนีวามากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี เมื่อหันกลับมาพิจารณาสถานะภาพของประเทศไทยภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 พบว่า ตลอดห้วงเวลาของการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ได้รับความร่วมมือจากสหภาพยุโรปในการส่งเสริมและสนับสนุนมาตรฐานการรับขึ้นทะเบียนและการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสหภาพยุโรป ผ่านโครงการความร่วมมือด้านสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างสหภาพยุโรป-อาเซียนมาโดยตลอด แต่หากพิจารณาผลพวงของการตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้นใช้บังคับในประเทศไทยแล้ว นอกจากจะมีหลักการและเหตุผลเพื่อป้องกันมิให้ประชาชนสืบสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าแล้ว แต่เหตุผลเบื้องหลังอีกประการหนึ่งคือการที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกของความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า

⁵ สหภาพยุโรปปรับจดทะเบียนข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสหภาพยุโรปเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2556 ลำดับต่อมาคือกาแฟดอยตุงและกาแฟดอยช้าง ได้รับการจดทะเบียนในสหภาพยุโรปเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2558 และข้าวสังข์หยดเมืองพัทลุง ได้รับการจดทะเบียนในสหภาพยุโรปเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ตามลำดับ

หรือเรียกว่าความตกลงทริปส์ ส่งผลให้ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องอนุวัติการกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั่นเอง

ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของการตรากฎหมายข้างต้น จึงแสดงให้เห็นถึงความน่ากังวลว่าสหภาพยุโรปจะใช้เวทีการเจรจาทวิภาคีเพื่อกดดันประเทศคู่เจรจา รวมถึงประเทศไทย ให้ยอมรับเงื่อนไขด้านทรัพย์สินทางปัญญาบางประการเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิประโยชน์ทางการค้าเหมือนเช่นที่ผ่านมา เนื่องจากการเจรจาพหุภาคีในเวทีขององค์การการค้าโลก ไม่ประสบผลสำเร็จได้โดยง่าย สหภาพยุโรปจึงใช้วิธีการเจรจาแบบทวิภาคีเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิประโยชน์ทางการค้าซึ่งประเทศไทยประสบมาโดยตลอด สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่สหภาพยุโรปได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในกรรมสารเจนีวาแล้ว เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2020⁶ ที่ผ่านมานี้ สถานการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประเทศคู่ค้าระหว่างไทยกับสหภาพยุโรปที่มีความเป็นไปได้สูงที่จะกลับมาเจรจาทวิภาคีเหมือนในอดีตที่ผ่านมา อย่างแน่นอน และมีความเป็นไปได้ที่สหภาพยุโรปอาจยื่นข้อเสนอต่อประเทศไทย ด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกความตกลงลิขสิทธิ์ และกรรมสารเจนีวาเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิประโยชน์ทางการค้าอื่น ๆ ที่ประเทศไทย ไม่อาจปฏิเสธได้

งานวิจัยนี้ จึงมุ่งหาคำตอบว่า หากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา จะมีผลที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายในทิศทางใด และประเทศไทยต้องเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับประการใดจึงเหมาะสมต่อสถานะการณ์ความเปลี่ยนแปลงนี้

2. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยในส่วนนี้เกิดจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยผู้วิจัยบูรณาการข้อมูลดังกล่าวเพื่อวิเคราะห์ประเด็นอันเป็นสาระสำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย (1) การเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา (2) การให้ความคุ้มครอง (3) การคุ้มครองในระดับพิเศษ (4) ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน และ (5) การสิ้นสุดความคุ้มครอง โดยอาศัยพื้นฐานด้านแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รายละเอียด ดังนี้

⁶ World Intellectual Property Organization, "WIPO-Administered Treaties," accessed June 2, 2021, https://www.wipo.int/treaties/en/ActResults.jsp?act_id=50.

2.1 การเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา

ประเด็นนี้คณะผู้วิจัยวิเคราะห์โดยอาศัยฐานจากแนวคิดการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียว (Harmonization of Law)⁷ และทฤษฎีทวินิยม (Dualism)⁸ แสดงให้เห็นถึงผลกระทบหากประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา อาจส่งผลกระทบอย่างชัดเจนใน 2 มิติ ได้แก่ มิติด้านความคุ้มครอง กับมิติด้านผู้ประกอบการ กล่าวคือ ในมิติด้านความคุ้มครองนั้น กรรมสารเจนีวาให้ความสำคัญแก่สินค้าทุกประเภทที่ได้รับความคุ้มครองในลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดโดยให้ความคุ้มครองแก่ชื่อสินค้านั้น ๆ ในระดับที่สูงขึ้น กล่าวคือ นอกจากจะเป็นการห้ามบุคคลทั่วไปมิให้ใช้ชื่อที่ได้รับความคุ้มครองแล้ว ยังรวมถึงการห้ามใช้คำว่า “ชนิด” “ประเภท” “ผลิต” “เลียนแบบ” หรือถ้อยคำอื่นที่คล้ายคลึงกันกับชื่อที่ได้รับความคุ้มครองนั้นด้วย สนวนทางกับสภาพบังคับของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในปัจจุบันของไทย ที่ให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับทั่วไปและระดับที่สูงขึ้น โดยการคุ้มครองในระดับที่สูงขึ้นมีความสอดคล้องกับกรรมสารฉบับนี้ แต่จำกัดชนิดของสินค้าเพียงบางประเภท ได้แก่ สินค้าข้าว ไหม ไวน์ และสุรา เท่านั้น⁹ ประกอบกับกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยไม่มีสภาพบังคับให้มีการควบคุมคุณภาพสินค้าทั้งก่อนขึ้นทะเบียนและภายหลังขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ชัดเจน

ผลกระทบอีกมิติหนึ่งคือ มิติด้านผู้ประกอบการ กล่าวคือ การเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวาจะเป็นการยกระดับความคุ้มครองให้เป็นมาตรฐานสากลมากขึ้น เนื่องจากเป็นการคุ้มครองสินค้าทุกประเภทในระดับที่สูงขึ้นดังที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านกฎหมายที่ยังขาดสภาพบังคับในเรื่องมาตรฐานสินค้า จึงอาจส่งผลกระทบต่อสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยที่ได้รับความคุ้มครองแล้ว อาจจะไม่สามารถคงมาตรฐานของสินค้านั้น ให้มีความสม่ำเสมอ ส่งผลกระทบต่อศักยภาพของผู้ประกอบการสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยที่ต้องรับการแข่งขันในอัตราที่เพิ่มสูงขึ้นจากสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองอย่างเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจากต่างประเทศซึ่งอาจทำให้สินค้าไทยไม่เป็นที่ต้องการของตลาด หรือทำให้เกิดความต้องการของตลาดลดน้อยลง

⁷ Marcel Fontaine, “Law harmonization and local specificities – a case study: OHADA and the law of contracts,” *Uniform Law Review* 18, no.1 (June 2013): 50-64.

⁸ Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, 7th ed. (New York: Oxford University Press, 2008), 33.

⁹ กฎกระทรวงกำหนดรายชื่อประเภทสินค้าเฉพาะอย่างและกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมือนหรือพ้องกัน พ.ศ. 2547, ข้อ 1.

นอกจากนี้ ยังเกิดผลกระทบด้านการดำเนินงานของกรมทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากจะมีคำขอจากประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ขณะที่ประเทศสมาชิกของกรมสารเจนีวาในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังไม่ใช้ประเทศที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทางเศรษฐกิจของไทย การเข้าเป็นสมาชิกกรมสารเจนีวาในขณะนี้ที่มีประเทศสมาชิกที่ไม่ใช่เป้าหมายหลัก อาจสร้างภาระด้านงบประมาณภาครัฐที่เพิ่มสูงขึ้นจากการส่งเสริมความคุ้มครองและการจ้างงานเพื่อพิจารณาคำขอรับความคุ้มครองจากต่างประเทศภายในเวลาที่จำกัด

คณะผู้วิจัย เห็นว่า สภาพบังคับของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยฉบับปัจจุบัน ยังไม่พร้อมต่อการเข้าเป็นสมาชิกกรมสารเจนีวา ซึ่งส่งผลกระทบต่อหลายหลายมิติตั้งแต่ที่กล่าวมาข้างต้น แต่ในทางกลับกันการเข้าเป็นภาคีกรมสารฉบับนี้ จะเกิดผลดีต่อผู้บริโภคในประเทศอย่างมากต่อการเข้าถึงความหลากหลายของสินค้าและลดความสับสนหลงผิดระหว่างสินค้าประเภทเดียวกันที่ได้รับความคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับที่ไม่ได้รับความคุ้มครองอย่างสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ดังนั้น หากประเทศไทยมีความจำเป็นจะต้องเข้าร่วมเป็นภาคีกรมสารดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องตรากฎหมายเพื่อรองรับกระบวนการต่าง ๆ ให้เท่าทันต่อจำนวนสินค้าที่ขอรับความคุ้มครองที่มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นและต้องเป็นบทบัญญัติที่เป็นคุณต่อผู้ประกอบการไทย

2.2 การให้ความคุ้มครอง

หากประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเข้าเป็นภาคีกรมสารเจนีวา การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศแบ่งแยกลักษณะของสิ่งที่ได้รับการคุ้มครองออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) กับเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (Appellations of Origin) ขณะที่ประเทศไทยให้ความคุ้มครองในลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพียงลักษณะเดียว จึงเกิดคำถามว่าประเทศไทยควรขยายความคุ้มครองให้รวมไปถึงเครื่องหมายแหล่งกำเนิดด้วยหรือไม่ และจะขัดกับความตกลงทริปส์ที่ประเทศไทยเป็นภาคีหรือไม่ เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์ย้อนหลังของการกำหนดนิยามคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ตามความตกลงทริปส์ ข้อ 22.1¹⁰ พบว่านิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงทริปส์สามารถกินความไปถึง “ชื่อแหล่งกำเนิด (Designations of Origin)”¹¹ ซึ่งสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การเป็นเครื่องหมายแหล่งกำเนิด (Appellations of Origin) ตามความตกลงลิสบอน กรมสารเจนีวา และสหภาพยุโรป¹² จึงแสดงให้เห็นว่าการเพิ่มเติมนิยาม

¹⁰ TRIPs Agreement, Article 22.1.

¹¹ World Trade Organization, “Analytical Index: TRIPs Agreement - Article 22 (Jurisprudence),” accessed June 2, 2021, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/ai17_e/trips_art22_jur.pdf.

¹² Ibid.

เครื่องหมายแหล่งกำเนิดย่อมไม่ขัดต่อความตกลงทริปส์ ประกอบกับศักยภาพสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยบางประเภท ได้แก่ สินค้าข้าว สินค้าไหม มีศักยภาพและมีเอกลักษณ์เฉพาะที่เข้าเกณฑ์ได้รับความคุ้มครองอย่างเครื่องหมายแหล่งกำเนิดได้ เนื่องจากกระบวนการ ขั้นตอน และวัตถุดิบได้กระทำในพื้นที่แหล่งกำเนิด คณะผู้วิจัยเห็นว่า หากประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา การบัญญัติเพิ่มเติมลักษณะของการคุ้มครองเป็นเครื่องหมายแหล่งกำเนิดอีกลักษณะหนึ่ง นอกจากจะสอดคล้องกับกรรมสารเจนีวาแล้ว ยังสามารถยกระดับคุณภาพของสินค้าบางประเภทโดยเฉพาะสินค้าข้าวของไทยอีกระดับหนึ่ง อีกทั้ง การนำสินค้านั้นไปขอรับความคุ้มครองยังประเทศที่ให้ความคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิด ย่อมได้รับประโยชน์จากการได้รับพิจารณาคุ้มครองอย่างเครื่องหมายแหล่งกำเนิดเช่นกัน

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการและหลักเกณฑ์การจดทะเบียนระหว่างประเทศเปรียบเทียบขั้นตอนตามกฎหมายไทย พบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546¹³ ไม่มีบทบัญญัติในประเด็นการจดทะเบียนระหว่างประเทศ หากประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าเป็นภาคีกรรมสารนี้ จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงการตรากฎหมายภายในให้สอดคล้องกับขั้นตอนทางกฎหมายเพื่อการขอรับความคุ้มครองในระดับระหว่างประเทศนี้ อีกทั้ง กรรมสารนี้บัญญัติให้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครองแล้ว ย่อมไม่ตกเป็นชื่อสามัญ (Generic) ขณะที่กฎหมายไทยไม่มีบทบัญญัติดังกล่าว แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 5 (1) บัญญัติห้ามรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หากชื่อที่จะขอขึ้นทะเบียนเป็นชื่อสามัญของสินค้า ย่อมแสดงให้เห็นว่าสภาพบังคับของกฎหมายไทยเปิดช่องให้สินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อาจกลายเป็นชื่อสามัญได้ ซึ่งขัดต่อกรรมสารเจนีวา เมื่อเปรียบเทียบกับความตกลงทริปส์ พบว่าไม่มีบทบัญญัติใดที่บัญญัติห้ามมิให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครองแล้ว อาจกลายเป็นชื่อสามัญหรือจะไม่กลายเป็นชื่อสามัญ ดังนั้น หากประเทศไทยต้องเข้าเป็นภาคีกรรมสารนี้ ควรปรับปรุงกฎหมายภายในให้สอดคล้องกับกรรมสารนี้ นอกจากด้วยเหตุผลเรื่องความสอดคล้องกันของกฎหมายแล้ว ยังเป็นการลดอุปสรรคจากการที่สหภาพยุโรป จะคัดค้านชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย โดยข้อกล่าวอ้างว่าอาจเป็นชื่อสามัญก็ได้

2.3 วิเคราะห์การคุ้มครองในระดับพิเศษ

กรรมสารเจนีวา ข้อ 11 (2)¹³ และความตกลงลิสบอน ข้อ 3¹⁴ ให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายแหล่งกำเนิดในระดับพิเศษหรือในระดับที่สูงขึ้นในสินค้าทุกประเภทที่เข้า

¹³ Geneva Act 2015, Article 11 (2).

¹⁴ Lisbon Agreement 1958, Article 3.

หลักเกณฑ์ความมีชื่อเสียงและความมีเอกลักษณ์เฉพาะในประเทศแหล่งกำเนิดเพื่อต่อต้านการใช้อย่างผิดกฎหมาย (Usurpation) หรือการเลียนแบบ (Imitation) ไม่ว่าจะโดยการระบุชื่อแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าอย่างถูกต้อง หรือโดยใช้ในลักษณะของคำแปล หรือประกอบด้วยคำว่า “ชนิด” “ประเภท” “ผลิต” “เลียนแบบ” หรือถ้อยคำอื่นที่คล้ายคลึงกันในสินค้านั้น เพียงแต่กรรมสารเจนีวาขยายความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วย

ตัวอย่าง สินค้า Parma Ham หากมีการแอบอ้างชื่อดังกล่าวบนบรรจุภัณฑ์แต่เนื้อแฮมมาจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น หรือแม้จะใช้คำว่า “ชนิดเดียวกับ Parma Ham” “ผลิตแบบ Parma Ham” ก็ถือว่าเช่นนี้ย่อมเป็นการใช้อย่างผิดกฎหมาย เป็นต้น

ขณะที่ความตกลงทริปส์ ข้อ 23.1¹⁵ จำกัดประเภทของสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองในระดับพิเศษสำหรับสินค้าไวน์ และสุราเท่านั้น หากประเทศไทยมีการแก้ไขบทบัญญัติเรื่องระดับความคุ้มครองให้สอดคล้องกับกับกรรมสารเจนีวาซึ่งให้ความคุ้มครองสินค้าในระดับสูงขึ้น ในระนาบเดียวกันทุกประเภทสินค้าจะเป็นการขัดต่อความตกลงทริปส์ที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกหรือไม่นั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่า ประวัติศาสตร์ของการแบ่งระดับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงทริปส์เป็นผลพวงจากการที่กลุ่มประเทศโลกเก่าที่นำโดยสหภาพยุโรปนำเสนอแนวคิดการยกระดับการคุ้มครองสินค้าที่มีลักษณะพิเศษนอกเหนือไปจากสินค้าโดยทั่วไป เป็นผลให้ความตกลงทริปส์ยกระดับความคุ้มครองแก่สินค้าไวน์และสุราในระดับพิเศษนั่นเอง ย่อมแสดงให้เห็นว่า ความตกลงทริปส์ไม่มีสภาพบังคับให้ประเทศสมาชิกต้องแบ่งระดับความคุ้มครองเป็น 2 ระดับเสมอไป เพียงแต่มาตรฐานขั้นต่ำคือประเทศสมาชิกต้องคุ้มครองสินค้าไวน์และสุราในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้น หากประเทศสมาชิกจะกำหนดให้กฎหมายภายในคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้นเป็นมาตรฐานเดียวกันทุกประเภทสินค้า ย่อมไม่ขัดกับความตกลงทริปส์ เนื่องจากสินค้าไวน์และสุราที่ได้รับความคุ้มครองในระดับที่สูงขึ้นอยู่ก่อนแล้ว ก็ยังคงได้รับความคุ้มครองเช่นเดิม

สำหรับมิติด้านผู้ประกอบการและผู้บริโภคจะได้รับผลกระทบหรือไม่นั้น คณะผู้วิจัยวิเคราะห์มุมมอง 2 นัย กล่าวคือ การยกระดับความคุ้มครองให้สอดคล้องกับกรรมสารเจนีวาจะส่งผลดีต่อผู้บริโภคโดยตรง เนื่องจากผู้บริโภคสามารถแยกแยะสินค้าประเภทเดียวกันแต่มีแหล่งที่มาต่างกันได้อย่างชัดเจน ส่วนผู้ประกอบการที่ยังไม่สามารถปรับตัวได้จะได้รับผลกระทบต่อการประกอบธุรกิจอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หากนำแนวคิดนิติศาสตร์เชิงสังคมวิทยา (Sociological Jurisprudence) มาประกอบการวิเคราะห์เพื่อแยกแยะให้เห็นความสำคัญของ

¹⁵ TRIPs Agreement, Article 23.1.

กฎหมายต่อสังคม ผ่านมุมมองด้านผลประโยชน์ต่อปัจเจกชนกับสังคม โดย Roscoe Pound¹⁶ นักกฎหมายชาวอเมริกันที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้คิดค้นแนวคิดนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงการพิจารณาผลประโยชน์ 3 ประการ ของการใช้บังคับกฎหมายกับสังคม ได้แก่ 1) ผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล (Individual Interests) 2) ผลประโยชน์ของสาธารณะ (Public Interests) และ 3) ผลประโยชน์ของสังคม (Social Interests)

เมื่อพิจารณาปัจจัยทั้ง 3 ประการในมิติของการคุ้มครองผู้บริโภคกับผู้ประกอบการ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อการตรากฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ มีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองผู้ประกอบการในท้องถิ่นซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดสินค้าและคุ้มครองผู้บริโภคจากการฉ้อฉลหลงผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าจึงต้องให้น้ำหนักต่อผลประโยชน์ของสาธารณะและสังคมซึ่งอยู่ในบทบาทของผู้บริโภคมากกว่าผลประโยชน์ของปัจเจกชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การยกระดับความคุ้มครองควรกระทำต่อเมื่อเกษตรกร ผู้ผลิต และผู้ประกอบการมีความพร้อมด้านความรู้ ความเข้าใจ ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อการประกอบธุรกิจในท้องถิ่น และประโยชน์ที่จะได้รับจากการให้ความสำคัญในมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

2.4 วิเคราะห์ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนระหว่างประเทศ

ความตกลงลิสบอน และกรมสารเจนีวา กำหนดให้ประเทศผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนระหว่างประเทศมีหน้าที่ชำระค่าธรรมเนียมต่อสำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกในฐานะหน่วยงานกลางในการรับจดทะเบียน ในอัตราเท่ากันคือ 1,000 สวิสฟรังก์¹⁷ แต่มีเพียงกรมสารเจนีวา ข้อ 7 (4) (a)¹⁸ เท่านั้นที่เปิดช่องให้ประเทศสมาชิกสามารถเรียกเก็บค่าธรรมเนียมรายประเทศ (Individual Fee) ได้ โดยให้เรียกเก็บในอัตราที่ไม่สูงกว่าอัตราที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศสมาชิก สำหรับระเบียบประชาคมยุโรปที่ 1753/2019 ข้อ 13¹⁹ ให้ยึดถืออัตราค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้ในกรมสารเจนีวา

ด้วยเหตุนี้ หากผู้ประกอบการไทยประสงค์ที่จะขอรับความคุ้มครองในช่องทางการจดทะเบียนระหว่างประเทศ ผู้ยื่นคำขอต้องชำระค่าธรรมเนียมจำนวน 1,000 สวิสฟรังก์ แก่กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ของไทยในฐานะหน่วยงานรับจดทะเบียนภายในประเทศ ขณะที่คำขอรับความคุ้มครองที่มาจากต่างประเทศนอกจากผู้ยื่นคำขอต้อง

¹⁶ สรุปความจาก Edgar Bodenheimer, *Jurisprudence: The Philosophy and Method of the Law*, 4th ed. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981), 118-119.

¹⁷ Common Regulation Under The Lisbon Agreement and The Geneva Act, Rule 8(1)(i).

¹⁸ Geneva Act 2015, Article 7(4) (a)

¹⁹ Regulation (EU) 2019/1753, Article 13

ชำระค่าจดทะเบียนระหว่างประเทศในอัตราดังกล่าวต่อประเทศต้นกำเนิดของสินค้าแล้ว กรมสรรพากรจะเปิดช่องให้ประเทศสมาชิกสามารถกำหนดค่าธรรมเนียมรายประเทศ (Individual Fee) ในจำนวนไม่สูงไปกว่าอัตราที่เรียกเก็บในประเทศสมาชิก อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยสามารถแจ้งความประสงค์ไปยังผู้อำนวยการใหญ่ (the Director General) ในการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการบริหารจัดการต่าง ๆ ก็ได้ ซึ่งค่าธรรมเนียมในส่วนนี้จะตกได้แก่ประเทศปลายทางที่มีการขอรับความคุ้มครอง

ตัวอย่าง หากประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกกรมสรรพากร โดยกำหนดให้เรียกเก็บค่าธรรมเนียมรายประเทศในอัตราค่าขอละ 1,000 บาท ซึ่งเป็นอัตราที่ไม่สูงไปกว่าอัตราที่เรียกเก็บในประเทศ ต่อมาประเทศกัมพูชา ขอรับความคุ้มครองพริกป่น Kampot Pepper ผ่านระบบจดทะเบียนระหว่างประเทศ เมื่อสำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกส่งคำขอมายังประเทศไทย นอกจากผู้ยื่นคำขอจะต้องชำระค่าธรรมเนียม จำนวน 1,000 สวิสฟรังก์ ต่อสำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกแล้ว ยังต้องชำระค่าธรรมเนียมรายประเทศแก่ประเทศไทยในจำนวน 1,000 บาท เป็นต้น

เมื่อกรมสรรพากรเปิดช่องให้สามารถกำหนดค่าธรรมเนียมรายประเทศได้ จึงเป็นประโยชน์กับประเทศไทยมากกว่าการไม่กำหนดค่าธรรมเนียมในส่วนนี้ ดังนั้น จึงควรกำหนดให้มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนระหว่างประเทศตามบทบัญญัติแห่งกรมสรรพากร โดยจัดเก็บค่าขอละ 1,000 สวิสฟรังก์ และกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมรายประเทศสำหรับสินค้าต่างประเทศที่ขอรับความคุ้มครองในประเทศไทย

2.5 วิเคราะห์การสิ้นสุดความคุ้มครอง

โดยทั่วไปสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะได้รับความคุ้มครองโดยไม่มีระยะเวลาจำกัดไว้ แต่กรมสรรพากรกำหนดให้การคุ้มครองอาจสิ้นสุดลงได้ด้วยเหตุหลายประการ ดังนี้ การปฏิเสธความคุ้มครอง (Refusal) การสละความคุ้มครอง (Renunciation) การเพิกถอนความคุ้มครอง (invalidation) หรือการยกเลิกความคุ้มครอง (Cancellation)

2.5.1 การปฏิเสธความคุ้มครอง (Refusal)

กรมสรรพากร ข้อ 15 (1),(a)²⁰ ไม่ได้กำหนดเหตุแห่งการปฏิเสธความคุ้มครองไว้ เนื่องจากเปิดช่องให้เป็นไปตามกฎหมายภายในของบรรดาประเทศสมาชิก แต่กรมสรรพากรฉบับนี้ได้บัญญัติขั้นตอนการปฏิเสธไว้ โดยให้แจ้งปฏิเสธความคุ้มครองต่อหน่วยงานรับจดทะเบียนในประเทศ เพื่อดำเนินการแจ้งเหตุดังกล่าวไปยังสำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สิน

²⁰ Geneva Act 2015, Article 15 (1).

ทางปัญญาโลก ภายใน 1 ปี นับแต่ได้รับการแจ้งบอกกล่าวการจดทะเบียนระหว่างประเทศจากสำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (ระเบียบภายใต้กรรมสารเจนีวา กฎข้อ 9 (1),(b))²¹

อย่างไรก็ดี ประเทศสมาชิกที่ให้การปฏิเสธความคุ้มครองไปแล้วนั้น สามารถถอนการปฏิเสธความคุ้มครอง (Withdrawal of Refusal) ได้ ไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วน โดยให้หน่วยงานรับจดทะเบียนในประเทศซึ่งเป็นผู้แจ้งปฏิเสธความคุ้มครองเป็นผู้แจ้งยกเลิกต่อสำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (ระเบียบภายใต้กรรมสารเจนีวา กฎข้อ 11 (1))²²

นอกจากนี้ หากประเด็นเรื่องสิทธิในชื่อเครื่องหมายแหล่งกำเนิด เกิดขึ้นกับประเทศที่สาม กรรมสารเจนีวา ข้อ 17 (1)²³ กำหนดเงื่อนไขให้มีการยุติการใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครองมาก่อน หากเป็นกรณีที่ประเทศสมาชิกไม่ปฏิเสธการจดทะเบียนระหว่างประเทศ โดยประเทศสมาชิกให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดของประเทศที่สามซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกกรรมสารเจนีวา มาก่อนที่จะมีการขอจดทะเบียนระหว่างประเทศในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดเดียวกัน หรือกรณีที่ประเทศสมาชิกได้ถอนการปฏิเสธการจดทะเบียนระหว่างประเทศไป หรือได้แจ้งการรับคุ้มครอง เช่นนี้ หากกฎหมายภายในของประเทศสมาชิคนั้นอนุญาต ก็สามารถกำหนดระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในระเบียบภายใต้กรรมสารเจนีวา เพื่อยุติการใช้ชื่อที่มีมาก่อนได้ โดยต้องกำหนดเวลาให้แก่ประเทศที่สามไม่เกิน 15 ปี (ระเบียบภายใต้กรรมสารเจนีวา กฎข้อ 14(2))²⁴

ตัวอย่าง ประเทศ A ก่อนเข้าเป็นสมาชิกกรรมสารเจนีวา ได้ให้ความคุ้มครองสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจากประเทศ B ซึ่งไม่ใช่สมาชิกของกรรมสารเจนีวา ต่อมาประเทศ A ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกรรมสารเจนีวา และมีประเทศ C ซึ่งเป็นสมาชิกกรรมสารเจนีวา ยื่นขอจดทะเบียนระหว่างประเทศในสินค้าประเภทเดียวกันกับสินค้าของประเทศ B ซึ่งได้รับความคุ้มครองในประเทศ A มาก่อนแล้ว เช่นนี้ หากประเทศ A ไม่ปฏิเสธความคุ้มครองสินค้าดังกล่าวจากประเทศ C ย่อมหมายความว่าประเทศ A จะรับความคุ้มครองสินค้าของประเทศ C ซึ่งเป็นประเทศสมาชิกแห่งกรรมสารด้วยกันนั่นเอง เช่นนี้ตามข้อ 17(1) ให้ประเทศ A ปฏิเสธความคุ้มครองสินค้าของประเทศ B ได้ แม้จะได้รับความคุ้มครองมาก่อนก็ตาม

²¹ Regulations Under The Geneva Act, Rule 9 (1),(b).

²² Regulations Under The Geneva Act, Rule 11 (1).

²³ Geneva Act 2015, Article 17 (1).

²⁴ Regulations Under The Geneva Act, Rule 14 (2).

อย่างไรก็ดี หากตีความย้อนกลับ หากประเทศ A เห็นว่าสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดของประเทศ C มีความซ้ำซ้อนกับสินค้าที่ตนให้ความคุ้มครองมาก่อนแล้วจากประเทศที่แม้จะมีใช้สมาชิกกรรมสารเจนีวา ประเทศ A ก็สามารถปฏิเสธความคุ้มครองสินค้านั้นจากประเทศ C ได้

สำหรับระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1753/2019 ข้อ 6 (2)²⁵ ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิเสธความคุ้มครองไว้โดยตรง แต่ได้ตราหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคัดค้านการให้ความคุ้มครอง (Opposition) ไว้ ซึ่งเป็นมาตรการก่อนและหลังการจดทะเบียน อันอาจนำมาสู่การปฏิเสธความคุ้มครองได้ หากได้ความอย่างหนึ่งอย่างใด 8 ประการ ดังนี้

(a) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนระหว่างประเทศมีความขัดแย้งกับชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ และทำให้ผู้บริโภคชนสืบสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า

(b) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน พ้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนในสหภาพและไม่มี ความแตกต่างกันมากเพียงพอระหว่างการใช้งานในท้องถิ่นและการใช้งานมาแต่เดิม เช่นนี้ให้ คำนึงถึงการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันของผู้ผลิตและไม่ทำให้ผู้บริโภคสืบสนหลงผิด

(c) การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนระหว่างประเทศในสหภาพนั้น เป็นการละเมิดต่อสิทธิในเครื่องหมายการค้าที่ใช้มาก่อนในสหภาพ ไม่ว่าจะ เป็นการใช้ในระดัภูมิภาคหรือในระดับประเทศก็ตาม

(d) การคุ้มครองในสหภาพซึ่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศที่สามอาจเป็น อันตรายต่อชื่อที่เหมือนกัน หรือลักษณะของเครื่องหมายการค้า ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งได้มีการใช้ในระดัสหภาพ ภูมิภาค หรือในระดับประเทศ หรือมีการวางจำหน่ายสินค้าใน ตลาดอย่างถูกกฎหมายอย่างน้อย 5 ปี ก่อนวันที่มีการเผยแพร่การจดทะเบียนระหว่างประเทศ ตามความในข้อ 4 ในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น

(e) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนระหว่างประเทศ มีความเกี่ยวข้องกับ สินค้าที่ไม่ได้รับความคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับสหภาพ

(f) ชื่อที่จดทะเบียนเป็นคำสามัญในดินแดนของสหภาพ

(g) ไม่สอดคล้องกับสาระสำคัญของความเป็นเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกรรมสารเจนีวา

²⁵ Regulations (EU) 2019/1753, Article 6 (2)

(ห) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนระหว่างประเทศ เป็นชื่อพ้องซึ่งทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดว่าสินค้าดังกล่าวมาจากดินแดนอื่น แม้ชื่อดังกล่าวจะมีที่มาจากดินแดนภูมิภาค หรือแหล่งกำเนิดของสินค้านั้นก็ตาม

สำหรับ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิเสธความคุ้มครองไว้โดยตรง แต่บัญญัติเปิดช่องอย่างกว้างให้ผู้คัดค้านยื่นคำคัดค้านโดยระบุเหตุแห่งการคัดค้านด้วยเหตุผลใดก็ได้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า ระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1753/2019 ข้อ 6 (2) มีความสำคัญต่อการเป็นต้นแบบในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายไทยโดยขอยกบทบัญญัติที่สอดคล้องกับบริบทของไทยขึ้นมาเปรียบเทียบกับความตกลงทริปส์และกรรมสารเจนีวา รายละเอียดดังนี้

ระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1753/2019 ข้อ 6(2)(a) เป็นกรณีที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนระหว่างประเทศมีความขัดแย้งกับชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ และทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทย พบว่า ไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่บัญญัติห้ามการรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ แต่เมื่อพิจารณาบริบทของความเป็นชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์แล้วอาจเข้าข่ายการเป็นชื่อสามัญซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป ต้องห้ามมิให้รับขึ้นทะเบียนตามมาตรา 5 (1)²⁶ อีกทั้ง พันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์อาจไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จึงไม่สอดคล้องกับการเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คณะผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อประโยชน์ต่อการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกันจึงควรตราบทบัญญัติเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 5 เกี่ยวกับลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ต้องห้ามขึ้นทะเบียนหากมีลักษณะเป็นชื่อสามัญของสินค้าที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นหรือเป็นชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์

สำหรับระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1753/2019 ข้อ 6(2)(c) การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนระหว่างประเทศในสหภาพยุโรปนั้น เป็นการละเมิดต่อสิทธิในเครื่องหมายการค้าที่ใช้มาก่อนในสหภาพ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ในระดับภูมิภาคหรือในระดับประเทศก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับเหตุแห่งการปฏิเสธการจดทะเบียนระหว่างประเทศที่บัญญัติไว้ในระเบียบภายใต้กรรมสารเจนีวา กฎข้อ 9 (2)²⁷ และความตกลงทริปส์ ข้อ 24.5 (b)²⁸ ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยไม่มีบทบัญญัติที่กล่าวถึงประเด็นนี้ ดังนั้นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่อาจเหมือนหรือคล้ายกับเครื่องหมายการค้า

²⁶ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546, มาตรา 5 (1)

²⁷ Regulations Under The Geneva Act, Rule 9 (2)

²⁸ TRIPs Agreement 1994, Article 24.5 (b)

ที่ได้รับความคุ้มครองมาก่อนแล้ว ก็อาจได้รับการขึ้นทะเบียนภายใต้กฎหมายไทยได้ คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติให้มีการปฏิเสธการรับจดทะเบียนระหว่างประเทศในเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หากการรับจดทะเบียนดังกล่าวไปกระทบต่อสิทธิในเครื่องหมายการค้าที่ได้รับความคุ้มครองมาก่อนโดยสุจริต

2.5.2 การสละความคุ้มครอง (Renunciation)

กรมสารเจนีวาให้อำนาจแก่สำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (International Bureau) ในการประกาศว่าประเทศสมาชิกที่ยื่นขอจดทะเบียนระหว่างประเทศถือว่าสละการขอรับความคุ้มครอง หากได้ความว่า ความมีชื่อเสียงของสินค้าที่ระบุไว้ในคำขอจดทะเบียน หรือการแสดงเจตนาในการใช้สินค้านั้น มีลักษณะไม่เป็นที่ปรารถนาของกรมสารเจนีวา และสำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวภายใน 3 เดือน นับแต่การแจ้งเตือนได้ถูกส่งออกไปยังบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศต้นกำเนิดของสินค้านั้น ตามระเบียบภายใต้กรมสารเจนีวา กฎข้อ 6(1)(d)²⁹

อย่างไรก็ดี เมื่อถือว่าเป็นการสละการขอรับความคุ้มครองด้วยเหตุข้างต้น ก็อาจขอเพิกถอนการสละความคุ้มครองดังกล่าวได้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนเมื่อใดก็ได้ โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานรับจดทะเบียนในประเทศสมาชิกเป็นผู้ดำเนินการชำระค่าธรรมเนียมสำหรับการแก้ไขข้อผิดพลาดดังกล่าว (ระเบียบภายใต้กรมสารเจนีวา กฎข้อ 16 (2))³⁰

มาตรการในส่วนนี้ให้อำนาจแก่สำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกในการดำเนินการประกาศไปยังประเทศแหล่งกำเนิดของสินค้ากรณีคำขอจดทะเบียนไม่เป็นไปตามข้อกำหนด อันนำมาซึ่งการถือว่าผู้ยื่นคำร้องสละสิทธิในการขอรับความคุ้มครองหากไม่ดำเนินการแก้ไขภายในเวลาที่กำหนด เมื่อพิจารณาในมุมมองของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยซึ่งไม่มีบทบัญญัติดังกล่าว และคณะผู้วิจัยเห็นว่าไม่ขัดแย้งต่อการเพิ่มเติมบทบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายใน

2.5.3 การเพิกถอนความคุ้มครอง (Invalidation)

การเพิกถอนความคุ้มครองที่จำต้องประกาศโดยสำนักระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกนั้น อาจเกิดขึ้นจากเหตุที่สินค้าที่ขอรับความคุ้มครองในประเทศสมาชิกแห่งกรมสารเจนีวาเป็นการขัดต่อกฎหมายภายใน หรือเหตุประการอื่น แต่การประกาศ

²⁹ Regulations Under The Geneva Act, Rule 6 (1),(d)

³⁰ Regulations Under The Geneva Act, Rule 16 (2)

ให้สินค้าใดถูกเพิกถอนความคุ้มครองระหว่างประเทศนั้น ต้องได้ความว่าผู้ยื่นคำขอได้ดำเนินการปกป้องสิทธิของตนแล้ว แต่การเพิกถอนความคุ้มครองโดยประเทศสมาชิกใดนั้นเป็นเรื่องเฉพาะตัวไม่ส่งผลกระทบต่อการให้ความคุ้มครองแก่เครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงฉบับอื่น ๆ ในประเทศสมาชิกซึ่งประกาศเพิกถอนความคุ้มครองสินค้านั้นดังกล่าว (กรรมสารเจนีวา ข้อ 19)³¹

สำหรับระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1753/2019 ข้อ 9 (1)³² กำหนดให้คณะกรรมาธิการยุโรปมีอำนาจในการพิจารณาเพิกถอนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในสหภาพที่อนุวัติการตามกรรมสารเจนีวา ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือบางส่วน เมื่อได้ความว่า

- (a) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้รับความคุ้มครองในประเทศแหล่งกำเนิดอีกต่อไป
- (b) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้รับการจดทะเบียนในระบบทะเบียนระหว่างประเทศอีกต่อไป หรือ
- (c) รายละเอียดแห่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครองแล้วนั้น ไม่เป็นไปตามคุณลักษณะที่ระบุไว้ในเนื้อหาคำร้องขอจดทะเบียนระหว่างประเทศตามความในระเบียบข้อบังคับทั่วไป กฎข้อ 5 (2) อีกต่อไป หรือคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะไม่เป็นไปตามที่ระบุไว้ในคำร้องขอจดทะเบียนระหว่างประเทศตามความในระเบียบข้อบังคับทั่วไป กฎข้อ 5 (3) อีกต่อไป

ขณะที่ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทย มาตรา 22³³ กำหนดให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อาจสิ้นสุดการได้รับความคุ้มครองได้โดยการถูกเพิกถอนทะเบียน หากได้ความว่า การขึ้นทะเบียนเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือโดยอำพราง หรือโดยมีรายการข้อความผิดจากความเป็นจริง กล่าวคือ หากคำขอขึ้นทะเบียนระบุรายละเอียดผลิตภัณฑ์ไม่ตรงกับความเป็นจริงตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ หรือหลังจากที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นกลายเป็นชื่อสามัญของสินค้าหรือเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือรายการเกี่ยวกับแหล่งภูมิศาสตร์หรือรายการอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากที่ระบุไว้ในทะเบียนตามที่บัญญัติในมาตรา 23³⁴ ประกอบมาตรา 5³⁵

³¹ Geneva Act 2015, Article 19

³² Regulations (EU) 2019/1753, Article 9 (1)

³³ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546, มาตรา 22.

³⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546, มาตรา 23.

³⁵ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546, มาตรา 5.

บทบัญญัติตามกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยข้างต้น มีข้อสังเกตประการสำคัญที่อาจไม่สอดคล้องกับกรรมสารเจนีวา ข้อ 12 และระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1151/2012 ข้อ 13 ที่มีหลักการต่อต้านการกลายเป็นชื่อสามัญของเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครองแล้ว ขณะที่ตามกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย กำหนดให้การเป็นชื่อสามัญภายหลังสินค้านั้นได้รับความคุ้มครองแล้วเป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนได้

คณะผู้วิจัยเห็นว่า หากประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวาจำเป็นต้องอาศัยหลักของการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อลดอุปสรรคต่อการค้าการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิก โดยการแก้ไขบทบัญญัติกฎหมายมาตรา 22 โดยตัดเหตุแห่งการตกเป็นชื่อสามัญมาเป็นเหตุแห่งการถูกเพิกถอนความคุ้มครอง และควรเพิ่มเติมบทบัญญัติตามระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1753/2019 ข้อ 9 (1) (a) ให้ดำเนินการเพิกถอน หากได้ความว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นไม่ได้รับความคุ้มครองในประเทศแหล่งกำเนิดอีกต่อไป หรือ (b) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นไม่ได้รับการจดทะเบียนในระบบทะเบียนระหว่างประเทศอีกต่อไป หรือ (c) รายละเอียดแห่งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครองแล้วนั้น ไม่เป็นไปตามคุณลักษณะที่ระบุไว้ในเนื้อหาคำร้องขอจดทะเบียนระหว่างประเทศ หรือคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะไม่เป็นไปตามที่ระบุไว้ในคำร้องขอจดทะเบียนระหว่างประเทศ

2.5.4 การยกเลิกความคุ้มครอง (Cancellation)

กรรมสารเจนีวา ข้อ 8³⁶ และระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1753/2019 ข้อ 3³⁷ บัญญัติเหตุแห่งการยกเลิกความคุ้มครองไว้โดยมีหลักการที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ หากเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนแล้วนั้น ไม่ได้รับความคุ้มครองในประเทศแหล่งกำเนิดอีกต่อไป เช่นนี้ให้หน่วยงานรับจดทะเบียนภายในประเทศ หรือบุคคลที่ถือสิทธิในผู้ได้รับประโยชน์ หรือถือสิทธิประการอื่นในเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ตาม อาจร้องขอไปยังสำนักกระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ไม่ว่าในเวลาใด ๆ เพื่อขอยกเลิกการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น

³⁶ Geneva Act 2015, Article 8

³⁷ Regulations (EU) 2019/1753, Article 3

บทบัญญัติในส่วนนี้ไม่มีปรากฏในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทย ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อใช้หลักกฎหมายเปรียบเทียบ และหลักการทำกฎหมายให้เป็นหนึ่งเดียวมาประกอบการวิเคราะห์ ย่อมปฏิเสธไม่ได้ที่ต้องตราบทบัญญัติดังกล่าวลงในกฎหมายไทยเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและความน่าเชื่อถือต่อการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมระหว่างประเทศสมาชิก โดยเห็นควรเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยว่า “หากเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการจดทะเบียนแล้วนั้น ไม่ได้รับความคุ้มครองในประเทศแหล่งกำเนิดอีกต่อไป เช่นนี้ให้บุคคลผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนระหว่างประเทศ หรือบุคคลอื่นที่มีสิทธิขอรับความคุ้มครองตามความในมาตรา 7 ยื่นคำร้องต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อร้องขอไปยังสำนักกระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ไม่ว่าในเวลาใด ๆ เพื่อขอยกเลิกการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น”

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

3.1 บทสรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์มาตรการกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดหรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้กรรมสารเจนีวา ความตกลงลิขสิทธิ์ ระเบียบประชาคมยุโรป เปรียบเทียบกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้าหรือความตกลงทริปส์ และระบบขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายไทย เพื่อเตรียมความพร้อมต่อการเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา พบว่า ความตกลงทริปส์ และพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทย ไม่มีบทบัญญัติรองรับการใช้ระบบจดทะเบียนระหว่างประเทศ อีกทั้งกฎหมายยังให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประการเดียวเท่านั้น เมื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ พบว่ากรณีประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา จำต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 และอนุบัญญัติที่เกี่ยวข้องบางฉบับ เพื่อให้สอดคล้องกับกฎระเบียบสากล

3.2 ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์มาตราการกฎหมายตามความตกลงระหว่างประเทศ ระเบียบประชาคมยุโรป และกฎหมายไทย รวมถึงข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการเตรียมความพร้อมด้านกฎหมายต่อการเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นเรื่องความเหมาะสมต่อการเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา และประเด็นข้อกฎหมายที่ควรได้รับการพัฒนา รายละเอียดดังนี้

3.2.1 ประเด็นเรื่องความเหมาะสมต่อการเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา

จากการวิจัยเอกสารบนพื้นฐานของหลักกฎหมายเปรียบเทียบและข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า สภาพบังคับของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ฉบับปัจจุบัน ยังไม่พร้อมต่อการเข้าเป็นสมาชิกกรรมสารเจนีวา เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่ออย่างชัดเจนใน 2 มิติ ด้านความคุ้มครองและด้านผู้ประกอบการ กล่าวคือ ในมิติด้านความคุ้มครองนั้น การรับเอากรรมสารเจนีวามาใช้บังคับต้องอยู่บนพื้นฐานของมาตรฐานสินค้าระดับสูง ซึ่งสวนทางกับสภาพบังคับของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยในปัจจุบัน ที่ไม่มีบทบังคับให้มีการควบคุมคุณภาพสินค้าทั้งก่อนและหลังขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ อีกทั้ง ประเทศไทยรับเอามาตรฐานขั้นต่ำตามความตกลงทริปส์ที่กำหนดระดับความคุ้มครองแก่สินค้าบางประเภทในระดับพิเศษ ได้แก่ ข้าว ไหม ไวน์ และสุรา ขณะที่กรรมสารเจนีวาคุ้มครองสินค้าทุกประเภทในระดับพิเศษ สินค้าที่ได้รับความคุ้มครองภายใต้ระบบนี้ นอกจากบุคคลที่ไม่มีสิทธิจะไม่สามารถใช้ชื่อที่ได้รับการจดทะเบียนแล้ว ยังรวมตลอดถึงการห้ามใช้คำว่า “ชนิด” “ประเภท” “ผลิต” “เลียนแบบ” หรือถ้อยคำอื่นที่คล้ายคลึงกันกับชื่อที่ได้รับการจดทะเบียนแล้ว

สำหรับมิติด้านผู้ประกอบการ ที่ปัจจุบันยังมีอุปสรรคด้านการรวมกลุ่มผู้ผลิต อีกทั้งการปฏิบัติตามมาตรฐานสินค้ายังไม่ครอบคลุมในสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทุกประเภท หากเปิดเสรีการรับความคุ้มครองจากต่างประเทศภายใต้กรรมสารเจนีวา อาจส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทยบางกลุ่ม ที่จะทำให้แข่งขันกับสินค้าประเภทเดียวกันหรือกลุ่มสินค้าที่ใกล้เคียงกันที่มาจากแหล่งอื่นได้ลดน้อยลง

อย่างไรก็ดี ในทางกลับกันย่อมปฏิเสธไม่ได้ว่าการคุ้มครองในระดับพิเศษต่อสินค้าทุกประเภทภายใต้กรรมสารเจนีวานั้น ย่อมเกิดผลดีต่อผู้บริโภคในการแยกแยะสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากชื่อที่ได้รับความคุ้มครองที่ปรากฏบนตัวสินค้า จะไม่สร้างความสับสนหลงผิดระหว่างสินค้าประเภทเดียวกันที่ได้รับความคุ้มครองเป็นสิ่งบ่งชี้

ทางภูมิศาสตร์กับที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง ดังนั้น หากประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา สิ่งที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องพิจารณา คือ ควรมีจำนวนประเทศสมาชิกที่เป็นเป้าหมายสำคัญทางเศรษฐกิจของไทยจำนวนมากเพียงพอต่อการแลกเปลี่ยนความคุ้มครอง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องให้ความรู้ด้านกฎหมาย และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการไม่ดำรงมาตรฐานของสินค้า และการแก้ไขกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้สอดคล้องกับกรรมสารเจนีวาบางประการ

3.2.2 ประเด็นข้อกฎหมายที่ควรได้รับการพัฒนา

หากประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา ควรปรับปรุงกฎหมายบางประการเพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับหลักกฎหมายสากล ดังนี้

1) สิ่งที่ได้รับ ความคุ้มครอง

คณะผู้วิจัยเห็นว่า หากประเทศไทยจำเป็นต้องเข้าเป็นภาคีกรรมสารเจนีวา การบัญญัติเพิ่มเติมลักษณะของการคุ้มครองเป็น “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” อีกลักษณะหนึ่ง นอกเหนือไปจาก “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” นอกจากจะสอดคล้องกับกรรมสารเจนีวาแล้ว ยังสามารถยกระดับคุณภาพของสินค้าบางประเภทโดยเฉพาะสินค้าข้าว สินค้าไหมของไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเพิ่มเติมนิยาม ดังนี้

“มาตรา 3 เครื่องหมายแหล่งกำเนิด หมายถึง ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะอันเนื่องมาจากปัจจัยสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ในพื้นที่นั้น และปัจจัยจากมนุษย์ด้วย”

2) หลักเกณฑ์การจดทะเบียนระหว่างประเทศ

ควรตรากฎระเบียบเรื่องการจดทะเบียนระหว่างประเทศไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทย โดยบัญญัติเปิดช่องอย่างกว้างให้อำนาจอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาออกอนุบัญญัติเพื่อกำหนดรายละเอียด วิธีการ และขั้นตอนการขอรับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดในระดับระหว่างประเทศภายใต้กรรมสารเจนีวา เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นต่อการบังคับใช้และการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอนุบัญญัติได้โดยง่ายเมื่อมีสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงในอนาคต

3) การคุ้มครองระดับพิเศษ

ควรกำหนดให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิด เป็นการคุ้มครองในระดับพิเศษตามที่พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ฉบับปัจจุบันบัญญัติหลักการคุ้มครองไว้ แต่ให้ขยายความคุ้มครองมาใช้กับสินค้าทุกประเภทอย่างเท่าเทียมกัน โดยแก้ไขข้อความในบทบัญญัติ ดังนี้ยกเลิกความใน “หมวด 5 การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าเฉพาะอย่าง มาตรา 28 และมาตรา 29” และให้ใช้ความดังต่อไปนี้แทน

“มาตรา 28 ให้การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิด กับสินค้า ที่มีได้มีแหล่งภูมิศาสตร์ที่ระบุในคำขอขึ้นทะเบียนเป็นการกระทำโดยมิชอบ แม้ว่าผู้ได้ ระบุแหล่งภูมิศาสตร์อื่นแท้จริงของสินค้านั้นไว้ด้วย หรือได้ใช้คำหรือได้กระทำการใดที่แสดง ให้ทราบถึงแหล่งภูมิศาสตร์อื่นแท้จริงของสินค้านั้นก็ตาม หรือแม้จะใช้คำว่า “ชนิด” “ประเภท” “แบบ” หรือคำหรือสิ่งทำนองเดียวกันประกอบกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมาย แหล่งกำเนิดที่ใช้กับสินค้านั้น”

ควรยกเลิก “กฎกระทรวงกำหนดรายชื่อประเภทสินค้าเฉพาะอย่างและกำหนด หลักเกณฑ์ และวิธีการในการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เหมือนหรือพ้องกัน พ.ศ. 2547” ข้อ 1” เกี่ยวกับรายชื่อสินค้าเฉพาะอย่าง แต่ให้นำความในข้อ 2 ของกฎกระทรวงนี้มาตราไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

“มาตรา 29 ในกรณีที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว กลับมีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่เหมือนหรือ พ้องกันกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดของสินค้าที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้ว หรืออยู่ระหว่างดำเนินการขึ้นทะเบียนแต่เป็นสินค้าที่มีแหล่งภูมิศาสตร์ต่างกัน ให้การใช้สิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดสำหรับสินค้าที่ขอขึ้นทะเบียนรายหลัง ต้องระบุ แหล่งภูมิศาสตร์และประเทศที่ผลิตสินค้านั้นไว้ท้ายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยชัดเจน”

นอกจากนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานตามกรมสารเจเนิวาและระเบียบประชาคม ยุโรป ที่ 1151/2012 และ ที่ 1753/2019 เรื่องการตกเป็นชื่อสามัญของสินค้า ควรเพิ่มเติม บทบัญญัติในหมวด 2 การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเครื่องหมายแหล่งกำเนิด ดังนี้

“มาตรา 5/1 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครองแล้ว ย่อมไม่ตกเป็นชื่อสามัญทราบเท่าที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดนั้น ยังได้รับความคุ้มครองในประเทศแหล่งกำเนิด”

4) ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนระหว่างประเทศ

ควรกำหนดให้มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนระหว่างประเทศตามบทบัญญัติแห่งกรมสารเจเนีวาโดยจัดเก็บค่าชอละ 1,000 สวิสฟรังก์ และควรกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมรายประเทศสำหรับสินค้าต่างประเทศที่ขอรับความคุ้มครองในประเทศไทย โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ครอบคลุมถึงการจัดการปัญหาการโต้แย้งสิทธิที่อาจมีขึ้นในอนาคตด้วย

5) การปฏิเสธความคุ้มครอง

ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 5 เพื่อกำหนดเหตุแห่งการปฏิเสธไม่รับขึ้นทะเบียน ดังนี้

“มาตรา 5 สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่ขอขึ้นทะเบียนสำหรับสินค้าใด ต้องไม่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

(1) เป็นชื่อสามัญของสินค้า ที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดนั้น

(2) เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือนโยบายแห่งรัฐ

(3) เป็นชื่อพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์

(4) การรับขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะกระทบต่อสิทธิในเครื่องหมายการค้าที่ได้รับความคุ้มครองมาก่อนโดยสุจริต”

6) การเพิกถอนความคุ้มครอง

ควรแก้ไขเพิ่มเติมความใน มาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ดังนี้ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครองแล้ว อาจสิ้นสุดการได้รับความคุ้มครองโดยการถูกเพิกถอนทะเบียน หากได้ความว่า การขึ้นทะเบียนเป็นไปโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือโดยอำพราง หรือคำขอขึ้นทะเบียนระบุรายละเอียดผลิตภัณฑ์ไม่ตรงกับความเป็นจริงตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ หรือเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือรายการเกี่ยวกับแหล่งภูมิศาสตร์หรือรายการอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากที่ระบุไว้ในทะเบียน หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดนั้น ไม่ได้รับความคุ้มครองในประเทศแหล่งกำเนิดอีกต่อไป หรือไม่ได้รับการจดทะเบียนในระบบทะเบียนระหว่างประเทศอีกต่อไป”

7) การยกเลิกความคุ้มครอง

ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการแจ้งยกเลิกความคุ้มครองไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ให้สอดคล้องกับกรมสารเจนีวาและระเบียบประชาคมยุโรป ที่ 1753/2019 ดังนี้“มาตรา... หากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดที่ได้รับการจดทะเบียนแล้วนั้น ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองในประเทศแหล่งกำเนิดอีกต่อไป เช่นนี้ ให้บุคคลผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนระหว่างประเทศ หรือบุคคลอื่นที่มีสิทธิขอรับความคุ้มครองตามความในมาตรา 7 ยื่นคำร้องต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อร้องขอไปยังสำนักกระหว่างประเทศแห่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ไม่ว่าในเวลาใด ๆ เพื่อขอยกเลิกการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือเครื่องหมายแหล่งกำเนิดนั้น”

References

Bodenheimer, Edgar. *Jurisprudence: The Philosophy and Method of the Law*. 4th ed. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981.

Brownlie, Ian. *Principles of Public International Law*. 7th ed. New York, NY: Oxford University Press, 2008

Fontaine, Marcel. "Law harmonization and local specificities – a case study: OHADA and the law of contracts." *Uniform Law Review* 18, no.1 (2013): 50-64.

Geographical Indication Division, *Direction of Thai Geographical Indications 2560: Survey report on GI products entrepreneurs across the country*. Bangkok: Department of Intellectual Property, Ministry of Commerce, 2560. [In Thai]

World Intellectual Property Organization. "WIPO-Administered Treaties." Accessed June 2, 2021. https://www.wipo.int/treaties/en/ActResults.jsp?act_id=50.

World Trade Organization. "Analytical Index: TRIPS Agreement - Article 22 (Jurisprudence)." Accessed June 2, 2021. https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/ai17_e/trips_art22_jur.pdf.